

Мин нэхлиэгим – мин кизн түгтүүм!

ОДЬУЛУУН БЭЙЭТИН КОНЦЕРЫН ТУРУОРДА

“Байзичи историктын,
төрдүн-уулун билер нарзат инникилээх,
инникилээх нарзат кээжилээх”

Два Гуммеля.

Улуу Кыяаны буолбута 60 сылын сэргэ Чурапчы улуута тэриллибитэ 75 сыла юзэнтик бэлэстэ-кон эрэр. Бу даҕаа аҕыммыт дыһаллартан биирдэстэрэ "Мин нэһилигизим — мин кизин туттуум" диин нэһиликтэр икки ардыларыгар тематическай бичаардары ыттыы конкурсу сабалана, жоордас күн айыы кэриэтэ ммэстэтигар тахсан үлэлиин сылдар. Бу көнөрү академическай концерт буолбека, Улуу Кыяаны суолатан дыонго-сэргэбэти тэрирдим, бэйэ нэһилигизинэн кизин туттууму тоһоолсоон бэлэстэтин буларарына уратылаах дыһал. Олунуу 28 күнүгэр онук кизэтин Одьулун нэһилигизгэ тэрийдэ. Улус културада управлениетин начальнига Д.Д. Попов предедателлэжэ жоор үлэни сыһалдаҕа.

Ирдабил билимгынан аан бастан түөрт түһүмүдүнэн нөһүлүк уруоктун, билигитин туһунан стөндөй үлэлэри нөһүлүк билигиз кэмүскүтэ. Одьулуун кулуубун сага, кизг фойетин толору төрүчүтэн сагалан колхозтааһын, пионерия, комсомол, сэрлэ кэмин барытын сардатар быыстапка билэри тардыллыбыт. Мань таһынан нөһүлүк билигити олоһун кэспир стөндө; уран тарбактаахтар онгоһуктара туруоруллубуттар. Билиык Л.В.Ефремова дыһун-сүргэтин туһунан жюрига сийлиһи кэспүтэ. Эрде түөн эттэкэ, жэри бу быыстапкага ирдэһилэр жанр барыта боорун. Тыла-өһө грамотнайын билиэскүтэ.

Концерт сагалангыта улуус бөлүмүгө И.Н.Аммосов Улуу Кыяны 50 сылынан РФ үбүлүшүнүн медалдарын уюна дастабырыялаларын сарни, тыыл ветеранарыгар, ссрим ветеранарын огдооболоругар туттарда. Бу икхэ нагарадага тиксмит кырдагастар бары кэрктэ келен, сценага тагыстылар. Сцена олус учугайдик онголулаубут. Мунгутаан ситэн турар айылга, бузай курув, сарга ойгулаах занавес уюна "Мин нэлилизем — мин кизн туттуум" дизи улакан сурук бийимилгытар. 28 нуэмэрдээх концерт турусурунна Видеоскранин сармизга, тылга улазла-

бит дийн хавтгисчлалаар кествлэр. Анатолий Аржаков "Бастакы комсомол", Алексей Аржаков "Мин манта сэрмгэ барбытым", Михаил Дьяков "Одо саас дийн согоохуу", "Минээр" кваттет "Эргиллэм эймээ, Чуралчм чаранга!" нрылара бу жүдэ олус табылгыннар. Жюри бу концерт нүэмэрдэрттэн сээмай урдуку сыананы "Экониин" дийн ырыаны толорбут уолаттар ансамблаларга түмүсээ.

Үнүүкү чашыглар эртээз, бу нәһилкээз "Илгэ" ычат үнүүкү ансамблэ үлэлиир эбит. Салайаачны Е.Егоров туруорулара үгүтәйдэр. "Кыталыктар" үгүкү Дькуускайдаагы тыва халһаиһыһыбатын академитын ансамблын репертуарыттан үтүктүү да буолбутун иһин бэркэ туруоруллубутун жори бәлэһэтэг. Бу нүөмэри кыргыттар ансамбллара толорбут "Кыталык" ырыаны ытта холбуу биір нүөмэр онгортон түмүктүүр концертка кыттарга жори субәлэстэг. "Илгэ" ансамблэ "Эйэ үнүүкүтэ" нүөмэрэ уруккү кэмэри санатта. Дьэрэкээн таңастаах эдэр дьон арааз омух үгүкүтүн биір-биір толордулар. Хас биірдин омух бәрэстәбиһилэтин үгүкүтүн аайы музыка уларыһар, уопсай мааһа тохтоон хаалбака эмиэ туһунан хамсанылары онгорор. Эйэ тематын дыңгыһахтык толору биэрэр нүөмэр. Маннык ансамбллар хас нәһилиэк аайы бааллара буоллар ычат дьарынтаах, түмүктээх буоларыгар улахан куус буолуо эбит. Манаһа Одьулунан ычната Е.Егоров бәртәһэй хо-лобуру кәддөрө.

Ошкола оёолорун толорууларыгар "Дьегегей оёото" үлкү тагыйыан-сатыыан, музыкалыыан толоруутунан да үчүгэй. Утуулан оёолоро "Күн кыыраахтар" дигэн йога күмүздүрү килин сүрөз налдыа да буоллар, сэнээрлини ылар. Кырачанылар тахсан тоһоһолуох дуоскаба сыттылар, естууксуз кыыраахтарыгар отунан сүүрдү курдук сыдымаллар. Иигэччилэрэ үһүэтэн истэригэр бырааҕар быһабыттан ымар да тымматтар. Кыраттан өссө кыра тахсан истэ, оёолор бу оңорор дымалаларыттан астыналлар, сиримдэрттэн-карактарыттан да көстөдү.

"Кулабан сурук" дээн Иван Потанов толоруугуар монолог орус хараастылаах. Уоттаах сэрин телоснуугар төрөлүүт уола өлбүтүн түбүнэн суругу

түүнтэй ага суланыг, аймалзана бу киэнэ биэрэро киһи хараһын уулаппатаа буолуо. Нэһиликтэр кырдыагастар норуот ирээдэйдэр топорбут толкумунуа олох саргык, үчүтэй.

Аны итартар тустарынн этэкка, концерта аныгы олох сизринн бэлэм ырыалаах фонограммаларга түгүл туланылыбыга кеннерү да кили итэргиз сүөргү. Саха омук өрө тутар олуоксийбыл манна фонограммалар добулусулан кеннерү айаа атыгытылан, сылаа суох хамсанынын барытаа хоомтор Олуоксий дикон үгүгүгү таллаараччы тылыттан-өлүттэн килини утугулларар, кили бизерэ тилиминн хамсаныны таллаар көргү буоллаа. Ой одуулууннар концертарыгар табыллыбата. Уолсайыкан, нуруст фольклорун итинник формалар бизерэ үгэс суолтатын сүтэри буолар.

Концертика көрөөчү көбө эмиз учуоттанар. Бу күн сааланы толору дьон кэлбиг, бэйэлэрим бийр дойдудулаахтарым өйөөм арээс суруктаах плакаттары өңдөрбүттар, ытыс тыаһынан, иһинири-хаһыныры сыһыттыгыттар элбээригэр элбээри, сооһу тутаа

ноңгз аһары баран дыонун "умэга" сыстылар.

Былал улусу тэриллэлтэ 75 саяан ийһээр 1000 киһилээх хэр турааа быһааччылар. Ол иһин бу конкурска нэһилээхтэр бары "Ол мин дөйдүү — Чуратчы" уонна "Тыһын-саатар үмүтүб сыйлаа" диэн ирмалары толороллор. Хорга ирдэбил быһыылартан 40-тан итэһэнэ суох киһи кыттаактаах, онтон Одьулуур нэһилээгин хорго 60-ча киһилээх. Бачча элбэх киһи ирмалата күстээх буолара биллэр. Онон арэ күүрүүтээх хорунан конкурс тиилктэнэ.

Жюри түмүкүз бэлгетин санаатын, хайрал, махтал тыяларын эгтэ, итгэсээрн мйда. Түмүк коньерлга Одыулуун нэһилээһинтэн түөрт нүөмэр килдэ. Конкурс салбанар, нэһилээктэргэ дүһүнү, сатыһыннотон бакарабыт.

Оксана ЖИРКОВА.

Харуыска: "Мичер" аэрогел.

ЭСТАФЕТА – ХАТЫЛЫГА

Улуу Кыайы 60 итинэн улуус төрүлүбүтэ 75 сылларга аналаах "Мин нэһилигэм — мин кизэн туттуум!" дигэн нэһиликтэринэн тематическай бисэктэрдэр циклырын көрүү кулун тутар 3 күнүгэр Хатылыга буолла. Улуустаруу культурыга управлениетын начальнига Д.Д.Попов председателлээх жюрины, кэлбит калдыгыттары олохтоохтор ох урдук оҥостон, толору тарзан көрсүстүлэр. Быһата, бу төрт түһүмүсктэн турар кизэн, тахан программалар бисэктэри катыһылар, кырдыга да, кайа-хото туттулар. Манна үйүүдөн кырчааннарыттан булаан нэһилиэк дьонорго бэрэ кытыгастаахтарардук бэлэс. Нэһиликтэни бийик үөһө — нэһилиэк төрүтүгэр.

Үерүүдээх бизнэс тохук алгыстаах, ырыа уруйдаах аһыллар. Ол эһинэ нэһилиэк истроиятын кэлсиим стандартари көмүскөһүн ыһыллар.

– Нэвчилээк төрдө-ууһа Аан Табытайтан, Үөһэй баайтан төрүттээх. 1835 с. 35 №-дэх 4-с степной дума уураарынан 134 дууһалаах уруккута Боотурускай улустан биэс “Хатылы” дигэн аба уустан Г.Попов баһылыктаах нэвчилээк тэриллэбит. Бастагы аата “Солпикэдэй Хатылы”, – диктунм сааһылар нэвчилээк баһылыгын чөлбүлээччэ И.В.Саввин. Кини кинниттэн тэрилталар сайдан кэлэ-бит историяларын, тустаах салайааччылар ситээн-хоторон кэлси-иллэр. Холсбур, Болот Боотур аатынан орто оскуола директора К.К.Чичигиновов коллектив үөрэххэ, иттигиз ситиһилэрдин, оскуо-ла “Формирование информационнои культуры ребенка саха п-сельской школе” дигэн республикага экспериментальнай площадка кандидатта буолан үлэлирин, оболор “Интернет” нөҥүө тахсалла-рын, өссө биир холобуру эбэтэр бүгүҥү биэчэргэ саҥа, сонун-нымаккан–прокторынан көрдөрүү буолуоһун эгэ. Библиотекари М.П.Иустинова үлэтин сэргэ “Төрөөбүт төрүт түөлбөм Хатылы” фонда тэриллэбитин, “Дойдум мизэ Хатылы” кинигэ тахсыбыта үлэтигэрэн бидиһинээдэ.

Эмиз фойера нурот маастардарың, оосура бөлөрүн улака-
жыыстакката туурурулуңа. Манна кыһыл, үрүг күмүстән, туйтан
жас, хатың маастартан, кыттан, сизлгән оңолуктар, быысапка, сак
националнай таңастарын арааһа кардарулунз. Ол курдук
М.Аржакова курулуотар дырыктанар Сахаа Барашкова (10-с кы-
лас) "Русские шашки" диген бисертән, Иванна Собакина өрү-
н.Н.Козлова салайааччылаах курулуох бөлөрү, А.Н.Захарова ту-
ттан үлгүләрз, Е.С.Соловьева чаппарсектара, М.Р.Николаева саха-
таңаастары, В.С.Барашков муостан, мастан, Р.М.Дьячковскай
кыттан, 3.П.Попова сизлгән оңолуктара, х.

дуотинишук обдулор (сал, И.С.Билокин) уонна норуот маастара Н.Н.Колесов улахан картиннай галереялар баһадымтону таста

Сүенэгэ – араас сэллэргэ үлээжэ асылт хүлээнэ тэгэ, Хатыны Хатыл дэглит дыһун-мазы ветеранар Д.Д.Пондэ "Мин нэгилэлгит – мин юэн туттуу!" эстафета бүтүн төрдүс нэгилгээр буоларын эгэн бизнэри сагалар. Ол хане үөрүүлэх байыга-майгыга Улуу Муһуһадын председатели Г.В.Смирникова "Хатын 60 сылын" үбүлүүһэй мэтээллэри сэрин, тыма ветеранарын улахан бөлөһүр туттарар. Кинилэр истаргид баалар: нэгил эхкэ баар соботох Аба дойдун Улуу сэринтин ветерана М.Г.Борисов тыыл ветераннара Д.А.Антипин, М.А.Батарина, М.С.Барзиков.

М.Н.Белоспская, П.М.Догордуров, И.Е.Дорогунов, Х.К.Ефремова, Н.Н.Захаров, Т.В.Илларионова, З.А.Кузьмин, С.Н.Литвинцев, А.В.Ефремов, Е.П.Местникова уюда. Аба келгенз ытык кырдыгастары кыһыл хаалтыстада ычат дюн арьдыматтылар.

Тематический концерт "Болот боотур уулу ордарыбы" дегэн кнэн туттуудак изилдизик тэручүтүн историйыттан сагаланар. Онно билимчизик диннорун, сабит, колхоз председателзрин, совхоз директордарын тулунан ааза билифиннэрэллэр, ол ахсын ааспыт сылары кэрэллэр түгэннэри проктордын кэрдарын иһэллэр. Кырдьыга, баай историк коммулут. Эмиз манна хас исторический түгэн [40-с сыллартан сагалан] анал концертнай нүмөрдэринэн (хоссонунан, үгүүнөн, ырыанан) куурудуллан бизэр. Репрессия долгуна Далан "Дыггай микоз", Д.Кустуров "Репрессия ыр тына", Багдарын Сулбэ "Норуен нугүй булуосхун" кинигэлэрин айымныгынан сырдатыллар. Чурагы уулуун колхозтарын хоту көһөрүлүттэ ойучу тутан көрдөрүлүнэ. Оттоон Улуу кыялын брөгөйө, норуоттар догдордуулар (урукку ССРС дойдудулар) композиция орус табыллыбыт. Дыз, манна, кустук уон араас өңүнү түгэрэн норуоттар үгүүкүлөрө салзэбэккэ киирэр. Музыка, ырыа угаарабат, дьон маасасаһа улаһан. Икки ирдэниилэр хорга 50-ча кили кытына.

Эрдэвхэн эгтээх, жори хатылылары "үгсүүлүт нэһилилгэвэн" билилээ. Маана Чуралчытаары оро музикальной окуолатын филиалыгар дыарыктанар "Кустук" ансамбль үгсүүлүт ололоро таһыччы ур- тылык көстөллөр, концерт биэр сүүн тутулунан ю- нилэр буоллулар. Сцена декорацията хас түлүмөх ахсын уларыйан бизээн истэ. Жоори уотунан- күбүһүн кыаргатыһын, саҥа технологиянан—проек- торунан сырдагыһын, сценнческэй көстүүмнөри, быыстаканы, дыон кыттыһын (маассабайын) үрдүктүк сыаналаата. Ону таһынан "Табык" рок- группа релертуарыгар Н.Сибиряков композицияты- гар "Сахам сире" уолагтар кuartеттарын, Т.Горохо- ва, В.Захаров, П.Попов толорбут ырзаларын, "Кус- тук" ансамбль үгсүүлэрин биһирээтэ. Баҕа санаа быһыһынан "Ньургун Боотур" олоһонтоон быһа тардыһы толорбут 5-с кылаас үөрэнээччилэ Тоһа Захаровы кытта (уулуска ололорго соботох толоро- очу) утумнаахтык үлэлээргэ, баар картиннай га- лереһы кизгэнник көрдөрүө, байыга турарга та- лыллээ. Көрөөччү элбэх эрэри, сааланы уонна сцена- лар кытта ситиминиэр араас атрибуттар (шардар, транспортаннар) суукара аҕыллээ.

Түмрэг зори чилигээр Хатын нэгийгээ үблөхийгээ ажиллал бу улаан дугаарга хана да сийлаагар үрдүг тэрзэнийгээ эхлүг кытбайтын дьонго дынч-мачи бугаагынныг үерүүгээрн бэлгээтэйлэн барьга өрө татбуулуу бийнхыг-мэиэгыг баа

С. СМЕРНИКОВА.

Хяартыскалзуга, 1. Тымал, улз ветераннага 2. Концерт
тузунитэн

И. Сивцев,
РО ФСС РФ
С (Якутия).

